

Kiểm toán nội bộ NGÂN HÀNG TRUNG ƯƠNG

• TS. LÂM THỊ HỒNG HOA

Một trong những vấn đề đặt ra khi thảo luận cho ngân hàng nhà nước Việt nam là việc sửa đổi và bổ sung các điều khoản liên quan đến tổ chức và hoạt động kiểm soát, kiểm toán nội bộ tại ngân hàng. Bài viết này xin có đôi dòng bàn luận về hoạt động kiểm toán nội bộ tại ngân hàng Trung ương (Tên gọi mới của Ngân hàng Nhà nước (NHNN) theo thiên ý cá nhân).

Trong phần tổng kết luật hiện hành của Tiểu ban soạn thảo luật NHNN, những đánh giá về vị trí, chức năng của bộ máy kiểm toán nội bộ hiện hành tại NHNN là rất xác đáng. Chưa nói đến nội dung của điều luật, chỉ riêng việc duy nhất có một điều khoản với 2 điểm dành cho hoạt động này đã là quá ít để có thể đề cập hết các khía cạnh về tổ chức cũng như vai trò, nhiệm vụ của kiểm toán nội bộ trong việc góp phần đảm bảo an toàn và thực hiện các mục tiêu của ngân hàng.

Trước khi đề cập đến hoạt động kiểm soát và kiểm toán nội bộ tại Ngân hàng Trung ương (NHTW) hiện nay, thiết tưởng cần nhắc lại nội dung của các khái niệm này để có cơ sở đối chiếu với thực tế.

Theo COSO (*Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission*)

“ Kiểm soát nội bộ (internal

control)) là một quá trình do người quản lý, hội đồng quản trị và các nhân viên của đơn vị chi phối, nó được thiết lập để cung cấp một sự bảo đảm hợp lý nhằm thực hiện ba mục tiêu sau:

- Hoạt động hiệu lực và hiệu quả.
- Báo cáo tài chính đáng tin cậy.
- Các luật lệ được tuân thủ.

Cụ thể hơn hệ thống kiểm soát nội bộ là những phương pháp và chính sách được thiết kế để giảm thiểu sai sót, khuyến khích hiệu quả hoạt động, đạt được sự tuân thủ các chính sách và quy trình được thiết lập, ngăn chặn gian lận. Như vậy, ở bất kỳ tổ chức nào, hoạt động kiểm soát nội bộ cũng diễn ra ở tất cả các cấp độ và mọi thành viên trong tổ chức đều bị hoạt động kiểm soát nội bộ chi phối, cũng như chính mỗi thành viên đều tham dự vào hệ thống đó.

Kiểm toán nội bộ (internal audit) là một bộ phận trong hệ thống kiểm soát nội bộ của đơn vị nhưng nó lại có chức năng đánh giá **độc lập** tất cả hoạt động của chính tổ chức. Nhiệm vụ chính của kiểm toán nội bộ là tiến hành kiểm toán các hoạt động của tổ chức và tư vấn cho ban lãnh đạo. Đối tượng chính của kiểm toán nội bộ là các cơ chế kiểm tra giám sát nội bộ, hệ thống đánh giá quản lý rủi ro, hệ thống thông tin... Tất nhiên trong đó có thông tin tài chính nhưng đó không phải là nội

dung duy nhất và quan trọng nhất. Điều quan trọng cần nhấn mạnh đó là: tính độc lập của bộ phận kiểm toán nội bộ đối với các bộ phận khác của tổ chức và độc lập trong việc đưa ra những ý kiến, nhận xét của mình về kết quả kiểm toán các hoạt động trong tổ chức. Về mặt tổ chức bộ phận kiểm toán nội bộ có thể không được thiết lập do có hạn chế về chi phí, tuy nhiên trong ngân hàng, do tính chất hoạt động đặc biệt nên theo thông lệ quốc tế bộ phận kiểm toán nội bộ trong ngân hàng luôn được thiết lập nhưng có thể có tên gọi khác nhau.

Thực tế cho thấy rằng chúng ta chưa có được sự hiểu biết thấu đáo về kiểm soát nội bộ và kiểm toán nội bộ, do đó chưa làm rõ sự khác biệt về nội dung của 2 nghiệp vụ này. Với công việc chính là kiểm tra, đánh giá tình hình tài chính của các chi nhánh NHNN tỉnh, thành phố, các đơn vị trực thuộc, hoạt động lâu nay của vụ tổng kiểm soát thực chất là hoạt động kiểm toán dù chưa đầy đủ, chứ không phải là hoạt động kiểm soát nội bộ, tuy nhiên vì công việc do vụ Tổng **kiểm soát** thực hiện nên chúng ta vẫn quan niệm đó là hoạt động kiểm soát, còn hoạt động kiểm soát nội bộ thực tế đã và đang diễn ra ở tất cả các bộ phận, các nghiệp vụ trong hoạt động hàng ngày thì chưa

được gọi đúng tên cũng như nhận diện đúng bản chất, yêu cầu của nó.

Mặt khác, vì nội dung chính là đánh giá tình hình tài chính, xây dựng cơ bản của các chi nhánh nên cũng tồn tại một cách nhận thức rằng hoạt động kiểm soát (mà thực chất là hoạt động kiểm toán nội bộ) chủ yếu là kiểm tra đánh giá về việc chấp hành các chế độ tài chính, chế độ chi tiêu xây dựng cơ bản, chưa quan tâm đánh giá sự tuân thủ các chính sách chế độ khác, chưa đánh giá những điểm mạnh yếu của quy trình nghiệp vụ nên hoạt động kiểm toán nội bộ hiển nhiên được coi là hoạt động kiểm tra kế toán, là kiểm toán báo cáo tài chính. Trong khi đó, theo xu hướng phát triển của hoạt động kiểm toán nội bộ trên thế giới thì kiểm toán nội bộ ngày càng tập trung nhiều hơn cho kiểm toán hoạt động để phục vụ cho hoạt động điều hành của ban lãnh đạo.

Như vậy, để có thể đặt ra các điều luật về kiểm toán, kiểm soát thì cần có sự hiểu biết rõ ràng, thấu đáo về chức năng, nhiệm vụ, cũng như yêu cầu cần thiết để đảm bảo cho bộ máy này hoạt động có hiệu quả, nhằm đảm bảo an toàn cho hoạt động ngân hàng của NHTW.

Theo quan điểm cá nhân, hoạt động kiểm toán nội bộ nên được đặt dưới sự điều hành của Hội đồng NHTW với tên gọi là Ủy ban kiểm toán, độc lập với Thống đốc NHTW.

Chủ nhiệm Ủy ban kiểm toán cần được bổ nhiệm bởi cấp cao hơn Thống đốc, chẳng hạn như Thủ tướng Chính phủ và là cơ quan có trách nhiệm đầu tiên phải báo cáo cho các cơ quan hữu quan về những vấn đề liên quan đến hoạt động thường xuyên, cũng như khi có những sự kiện "xấu" xảy ra trong hoạt động của NHTW trước khi Thống đốc giải trình. Ủy ban kiểm toán cũng cần

phải trở thành người tư vấn cho Hội đồng NHTW trong việc kiểm soát hoạt động của NHTW nhằm đạt được các mục tiêu đã định.

Ủy ban kiểm toán này cần phải thực hiện đầy đủ 3 chức năng là kiểm toán tuân thủ, kiểm toán hoạt động và kiểm toán tài chính nhưng cần nhấn mạnh đến chức năng kiểm toán hoạt động. Bởi vì kiểm toán hoạt động có nội dung chính là đánh giá việc thực hiện các quy trình nghiệp vụ đã đề ra, đánh giá hiệu lực và hiệu quả trong điều hành, trong việc sử dụng tài nguyên của tổ chức. Trong quá trình đánh giá việc thực hiện quy trình nghiệp vụ kiểm toán viên cũng có thể đánh giá luôn sự tuân thủ các chính sách chế độ đã ban hành. Và nếu qui trình nghiệp vụ được thực hiện tốt thì khả năng số liệu kế toán, thông tin tài chính bị sai sót sẽ khó xảy ra hoặc nếu có cũng ở mức độ thấp, vì vậy thông tin được cung cấp là đáng tin cậy. Các chức năng này cũng cần được nêu rõ trong một điều khoản cụ thể của luật, chứ không nên quy định tại một văn bản dưới luật để đảm bảo cho Ủy ban kiểm toán có đủ quyền thực thi công việc của mình.

Cũng cần thiết phải ban hành một tiêu chuẩn nghề nghiệp và chính sách dành cho các kiểm toán viên nội bộ làm việc trong Ủy ban kiểm toán một cách rõ ràng vì điều này sẽ ảnh hưởng lớn đến công việc của họ. Nói chung một kiểm toán viên ở bất kỳ một vị trí nào cũng đều phải tôn trọng các tiêu chuẩn nghề nghiệp chính như duy trì tính độc lập, đảm bảo bí mật, khách quan, tinh cần trọng, chính trực, năng lực hành nghề... nhưng vì Ủy ban kiểm toán trực thuộc hội đồng NHTW có đặc thù riêng nên cần

thiết phải có những quy định riêng cho phù hợp. Trong quy định riêng này cần phải quy định rõ về thu nhập của kiểm toán viên sao cho kiểm toán viên có đủ điều kiện để duy trì tính độc lập cần thiết với các đối tượng kiểm toán.

Mặc dù kiểm toán nội bộ nói chung thường không mang lại sự tin cậy về những thông tin cung cấp cho những bên thứ ba có nhu cầu sử dụng, nhưng giá trị mà kiểm toán nội bộ mang lại cho các nhà quản lý trong việc giúp họ có được những chiến lược, thủ pháp điều hành hoạt động của tổ chức có hiệu quả thì rất lớn, nếu như ý kiến của kiểm toán nội bộ được tôn trọng. Đặc biệt, hiệu quả hoạt động của NHTW thì lại có tầm ảnh hưởng lớn đến toàn bộ nền kinh tế nên vai trò của Ủy ban kiểm toán ngày càng trở nên cần thiết nếu như các hoạt động kiểm toán không chỉ dừng lại ở việc kiểm tra các khoản chi tiêu tài chính, xây dựng cơ bản mà đánh giá được các hoạt động chính của NHTW như điều hành hoạt động của thị trường mở, việc tôn trọng quy trình tái cấp vốn, in ấn và phát hành tiền... từ đó có thể có những tư vấn quan trọng cho Hội đồng NHTW.

Điều quan trọng nhất để phát huy vai trò quan trọng của Ủy ban kiểm toán là việc đánh giá đúng những giải trình, phản tích, kiến nghị... của Ủy ban này sau khi kết thúc cuộc kiểm toán định kỳ hay đột xuất, không can thiệp vào quá trình thực thi công việc của họ cũng như không có bất cứ một sự chỉ đạo nào về báo cáo đánh giá kết quả kiểm toán. Điều này quả là một thách thức đối với rất nhiều nhà quản lý hiện nay. ■

Thời gian qua Tạp chí đã nhận được thư, bài viết, tranh ảnh từ khắp nơi gửi về, chúng tôi đang nghiên cứu và sẽ sử dụng trong các số tới.

Xin chân thành cảm ơn và mong tiếp tục nhận được sự cộng tác nhiệt tình của quý vị.